

Derleme / Review

TÜRKİYE'DE HÜKÜMET-DIŞI SPOR ÖRGÜTLERİNİN TÜRK SPOR YÖNETİMİNE ETKİ SORUNU

Esin Esra Erturan ÖĞÜT¹

ÖZET

Çalışmanın amacı, Türkiye'deki hükümet-dışı spor örgütlerini inceleyerek spor yönetiminde ne ölçüde etkili olduklarının betimsel ve eleştirel bir değerlendirmesini yapmaktır. Hükümet-dışı örgütler, her sektörde olduğu gibi spor alanında da dünya genelinde önemli roller üstlenmekte, çoğu ülkede spor yönetiminin temelini oluşturmaktadır. Türkiye'de hükümet-dışı spor örgütlerinin incelenerek eleştirel analizlerinin yapılması, Erken Cumhuriyet döneminden beri devletin tekelinde bulunan spor yönetimini anlamak açısından gereklidir. Bu kapsamda spor kulüpleri, spor federasyonları, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi ve Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu'nun spor yönetimindeki rollerine alan yazın taranarak ve bazı konularda uzman görüşüne başvurulularak açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Eleştirel yaklaşımla açıklanmaya çalışıldığı üzere, spor kulüplerinin mali zayıflıkları federasyonları da zayıf hatta devlete bağımlı bırakmaktadır. Bu nedenle, çoğu federasyon hükümet-dışı örgüt kabul edilemeyecektir. Avrupa'daki bazı güçlü türdeşlerinin aksine TMOK, spor yönetimine sahip çıkmaktansa sadece Olimpik konularda çalışmaktadır. Bir zamanlar oldukça yaygınlaşmış ve Anadolu'da kapsayıcı bir rol almış TASKK ise etkinliğini giderek kaybetmekte olan bir futbol kulüpleri birliğine dönüşmektedir. Buna göre, hükümet dışı örgütlenmenin Türkiye'de spor faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve spor yönetiminde etkin rol oynayabilmesi açısından tam olarak yeterli ve verimli olmadığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hükümet-Dışı Örgütler, Spor kulüpleri, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Sivil Toplum Kuruluşları, Spor Yönetimi

**THE INFLUENCE PROBLEM OF NON-GOVERNMENTAL SPORTS ORGANIZATIONS IN TURKEY
ON SPORTS MANAGEMENT**

ABSTRACT

The aim of the study is to make a descriptive and critical evaluation of effectiveness of non-governmental sports organizations in the sports management of Turkey. Analyzing and making critical analyzes of non-governmental sports organizations in Turkey is necessary in order to understand sports management, which has been monopolized by the state since the Early Republic period. In this context, the role of sports clubs, sports federations, Turkish National Olympic Committee (TMOK) and Turkish Amateur Sports Clubs Confederation in sports management is attempted to be clarified by literature review and seeking expert opinion on some issues. It was evaluated in a critical approach that the financial weaknesses of sports clubs leave federations weak and even dependent on the state.

¹ Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul/TÜRKİYE.
esraerturan@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4320-1545

Therefore, most of the federations would not be accepted as non-governmental organizations. Unlike some of its powerful counterparts in Europe, TMOK only works on Olympic issues rather than having a greater role in overall sports management. TASKK, which once became quite widespread and played an inclusive role in Anatolia, has been turning into a union of football clubs that is gradually losing its effectiveness. Accordingly, it is thought that non-governmental entities of sports are not fully efficient in terms of carrying out sports activities and playing an active role in managing sports in Turkey.

Keywords: Non-Governmental Organizations, Sports clubs, Turkish National Olympic Committee, Sports Management

1- GİRİŞ

“Hükümet dışı örgütler”¹ kâr amacı gütmeyen ve devlet kökenli olmayan kuruluşlardır. Spor yönetimi terminolojisinde de “gönüllü birlik” ya da “hükümet-dışı örgütler” olarak ifade edilen bu kuruluşlar aslında üçüncü sektör olarak da bilinen sivil toplum kuruluşlarıdır ve temel ilkeleri gönüllülüktür. Gönüllü sektör bir bakıma devlete ve özel sektöre alternatif kuruluşlar olarak düşünülebilir. Gönüllülük anlayışı, yardımlaşma ve birlik ruhu bu toplumlarda spor kulüplerinden Olimpik komitelere kadar uzanan spor örgütlerinde rol oynayan anahtar kavramlardır. Hükümet dışı örgütlerin bağımsız ve demokratik yapıları, bireyleri sosyal hayatın bir parçası ve sporda kararlara katılımın merkezi haline getirebilmektedir.

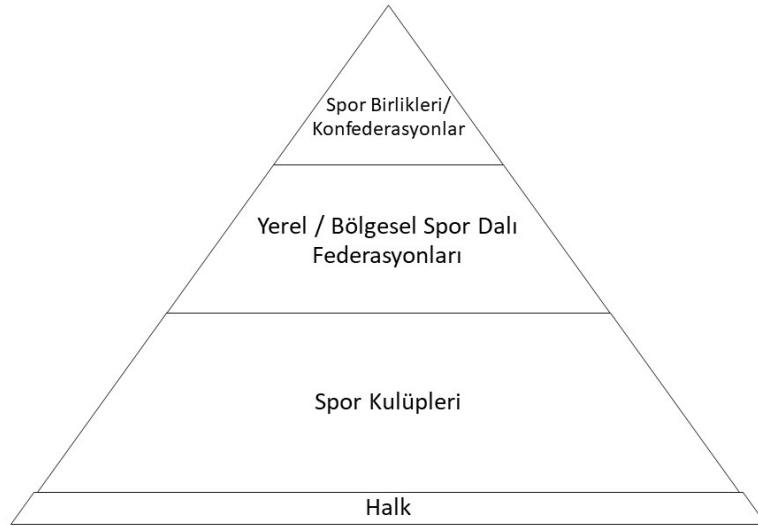
Spor, dünya üzerinde temelde ya hükümet örgütleri ya da hükümet dışı örgütler aracılığıyla yönetilmektedir. Bazı ülkelerde spor yönetimi bu iki tür yapılanmanın karma bir iş birliği ve koordinasyonu ile gerçekleşirken, bazı ülkelerde ise spor, ya yalnızca devlet veya sadece hükümet dışı, bağımsız sivil toplum kuruluşlarınca yönetilmektedir. Spor yönetiminin Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde çeşitli modelleri mevcuttur.

Kuzey Amerika modelinde hükümet-dışı örgütler sporun birincil yöneticisidir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada’da sporun yönetilmesi için bir devlet örgütü bulunmaz, spor tamamen ya gönüllü sektör ya da ticari sektör tarafından organize edilmektedir. Aslında bu açıdan bakıldığında, özellikle ABD’de spor yönetiminin neoliberal bir devlet modelini yansıttığı da söylenebilir. Devlet kurumlarının çeşitli sektörlerden çekilmesi, hatta hiç bulunmaması ile piyasanın kendi kendini yönetmesi esasına dayanan neoliberal sistemin ABD spor yönetimindeki görünümü, sporda devlet örgütü bulunmaması ve sporun ya okul sporları ve onların NCAA gibi gönüllü birlikleri ile ticari sektöre ait olan NBA gibi profesyonel ligler tarafından düzenlenmesi biçimindedir. ABD sporunun ticari ve gönüllü sektörün ellerinde kendi kendini yönetmesi hükümet-dışı örgütlerin Avrupa’dan farklı ancak azımsanmayacak biçimde fonksiyonel yapısına dikkat çeker.

¹ Literatürde sık karşılaşılan İngilizce karşılığı Non Governmental Organization (NGO) yerine kullanılmıştır. Türk dilinin bütünlüğünün korunması açısından yaygın kullanılan “NGO” ifadesi bu çalışmada kullanılmayacaktır.

Avrupa'ya bakıldığında, örneğin, Fransa'da bir spor bakanlığı, Finlandiya, İspanya ve İngiltere'de devlete bağlı spor konseyleri, Almanya'da ise yerel yönetimlerin eyalet düzeyinde resmi spor örgütleri devlete bağlı spor örgütleri olarak görülecektir. Bununla birlikte bahsi geçen ülkelerde devletin yüklediği sorumluluktan çok daha fazlasını gönüllü olarak taşıyan ve sporun sevk ve idaresini yürüten, yaygın ve etkili hükümet dışı çatı örgütlenmeler de mevcuttur. Almanya'da DOSB (Deutsche Olympische Sport Bund), İtalya'da CONI (Comitato Olimpico Nazionale Italiano), Fransa'da CNOSF (Comité National Olympique et Sportif), Finlandiya'da SLU (Suomen Liikunta ja Urheilury) İspanya'da COE (Comité Olímpico Español) ilk göze çarpan büyük çatı örgütlerdir².

Avrupa spor sistemlerinde hükümet dışı çatı örgütler, 21. yüzyılın demokratik ve özgür bakış açısını yansıttığının yanı sıra gelişen ticari sektöre devlet organlarının bürokratik yaklaşımına kıyasla daha uyumlu olmalarından ötürü tercih edilmektedir. Avrupa-tipi spor modelin oluşturan piramidal yapı hükümet dışı spor örgütlerinin odak noktasının üyeleri ve gönüllüleri olması nedeniyle gelişir. Bir başka ifadeyle bu spor örgütleri gücünü üye ve gönüllü katılımlarından alır. Gönüllü katılım ilk olarak demokrasi anlayışını, ardından katılımcı yönetim anlayışıyla federatif örgütleri oluşturarak sistemi piramidal bir yapılanmaya götürmektedir. İlk olarak spor kulüpleri üzerlerinde kendilerini temsil etmek üzere yerel ya da ulusal, federasyonları, birlikleri, spor yönetim organlarını seçimle oluşturur. Bu örgütlerin üzerinde de sporun ülke genelinde desteklenip, geliştirilmesine, politikaların oluşturulmasına ve bağlı birimlerin haklarının savunulmasına çalışan ulusal spor dalı federasyonları ile Olimpik karakterli de olabilen çatı örgütler mevcuttur.

Şekil 1: Avrupa tipi piramidal spor sistemi (Erturan-Öğüt, 2010)

² Çatı örgüt ifadesi İngilizce'de yaygın kullanılan "umbrella organization" karşılığı olarak kullanılmıştır.

Elbette spor, sosyal refahı ilgilendiren bir konudur ve devletin spor gibi halkın sağlığını, eğitimini, sosyal varlığını doğrudan ilgilendiren bir konunun tamamen dışında kalması beklenemez (Heinemann, 2005).

Ancak yine de sosyal refahın yüksek olduğu Kuzey Amerika, Avustralya ve pek çok Avrupa ülkesinde spor yönetiminde ağırlığın hükümet-dışı örgütlerde olduğu görülmektedir. Avrupa ülkelerini de bu anlamda ikiye ayırmak mümkündür. İlki sporda devlet yönetiminin baskın olmasını sağlayan bir devlet örgütünün mevcut olduğu İngiltere, İspanya, Polonya, Macaristan, Bulgaristan gibi ülkelerden oluşan grup, diğeri spor ile ilgili politika ve uygulamaların bahsedildiği gibi geniş çatı-örgütlerle yakın iş birliği kurularak ve uygulamada onlara güvenilerek yürütülmesini içeren, Almanya, Hollanda, Danimarka, Norveç gibi ülkelerin yer aldığı gruptur (Ibsen v.d, 2016). Sporun doğrudan ve yalnızca devlet tarafından yönetilmesi ise bugün, özellikle sporun kendi kendini yönetmesi için yeterli ekonomik ya da sosyal altyapının bulunmadığı, halen gelişmekte olan ülkelerde ve bazı post-komünist ülkelerde görülebilmektedir. Bu anlamda hükümet dışı yönetim anlayışının dozu ve yönteminde de farklar vardır. Örneğin liberal ekonomi ilkeleri ile yönetilen İngiltere'nin spor politikaları hükümet-dışı örgütlerde ticari sektörü daha kapsayıcıken post-komünist devletlerde henüz olgunlaşmamış piyasanın desteğindeki yetersizlikler spor politikalarının farklı oluşmasına neden olabilir (Erturan-Ogut, 2019).

Konuya Türkiye açısından bakıldığında, spor yönetimine dair ilk örgütsel yapıların Osmanlı döneminde devletten bağımsız olarak geliştiği, ancak 2. Dünya Savaşı öncesinden başlayarak günümüze kadar devlet yönetiminin benimsendiği görülmektedir. Bugün Türkiye'de başta Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) ve bağımsız spor federasyonları olmak üzere Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu (TASKK), spor kulüpleri ve sporu destekleyici bağımsız diğer kuruluşlar "hükümet dışı" spor örgütleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Türk spor yönetiminde "hükümet dışı" örgütlerin eleştirel bir analizi yapılarak spor yönetiminde ne ölçüde etkin oldukları değerlendirilecektir.

2- TÜRKİYE'DE HÜKÜMET DIŞI SPOR ÖRGÜTLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

Türkiye'de sporun sevk ve idaresinden sorumlu birincil örgüt bir devlet organı olan Gençlik ve Spor Bakanlığı'dır (GSB). Sporun geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, denetlenmesi ve spor politikalarının oluşturulması Bakanlığın görevleridir. Türkiye'de GSB'nin bu düzenleyici ve denetleyici görevlerinin yanı sıra, sporun sevk ve idaresinde doğrudan ya da dolaylı olarak rol oynayan hükümet dışı spor örgütleri olması beklenecektir. Nitekim kulüpleşme yapısı gereğiyle Türkiye'de spor Avrupa tipi piramidal bir hiyerarşik sistemdedir. Mademki spor sisteminin tabanında bulunan hükümet dışı örgütler spor kulüpleridir o halde değerlendirmelere aşağıdan yukarıya bakmak yerinde olacaktır. Eklemek gerekir ki,

Türkiye’de 2020’li yıllarda sporda başarı³ dikkate alındığında bu çalışmanın temel varsayımı spor yönetiminde hükümet dışı örgütlerin etkili olamadıkları yönünde şekillenmiştir.

Spor Kulüpleri

Türkiye’de 2021 yılı itibariyle profesyonel kabul edilen tek spor dalı futbolun profesyonel ligleri dışında hizmet veren spor kulüpleri “amatör” spor kulübüdür. Aslında bu, ödeyecekleri vergide, alacakları sponsorlukta, yetiştirme tazminatları gibi hususlarda bir bakıma kolaylıklar sağlayan bir durumdur. Zira, Türkiye’de spor kulüpleri Türk vergi mevzuatına göre, dernekler statüsünde olduklarından, vergi mükellefi değildir, ancak bunların iktisadi işletmeleri varsa bu işletmeleri kurumlar vergisine tabi olur (İmamoğlu, Karaoğlu, Erturan, 2007).

Spor kulüpleri, 5253 sayılı Dernekler Kanunu’na göre teşekkül ederler ve tescil ile Gençlik ve Spor Teşkilatına dahil olurlar. Gençlik ve Spor Bakanlığınca tescil edilmemiş kulüpler, federasyonlar tarafından tertiplenen veya bunların denetimi altında yapılan müsabakalara katılamazlar. Tescil olunmamış kulüpler adına lisans da verilmez. Buna göre amatör branşlarda kulüplerin, GSB tarafından tescilleri yapıldıktan sonra resmi statü kazandıkları ve müsabakalara katılma hakkını elde ettikleri söylenebilir. Kulüpler, tescil edildikten sonra “spor kulübü” statüsüne kavuşmakta ve tescil ve kayıtlarını yaptıran her spor kulübünün genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulundan oluşan üç zorunlu organa sahip olmaları gerekmektedir⁴.

Ülkedeki ekonomik sıkıntıların da etkisiyle özel teşebbüsün spor kulüplerine desteğinin ya da bünyesinde bir spor kulübü oluşturma eğiliminin olmadığı gözlenmektedir. Takım sporları ya da ferdi sporlarda kulüplerin önemli bir kısmı kamu kuruluşları, taşradaki Gençlik Spor İl Müdürlükleri ya da bankalar tarafından finanse edilmekte olup, özellikle futbolda belediyelerin de kendi adlarıyla kulüpler oluşturmaları dikkat çekmektedir. Türkiye’de, kurum, okul ya da ihtisas kulüpleri de dahil 2018 itibariyle 15.828 amatör spor kulübü mevcuttur (SHGM, 2021).

Sayıları Avrupa’nın pek çok ülkesindeki kulüp sayılarından⁵ az olsa da spor kulüplerinin ülkedeki sporun sahibi olduğunu anlamak son derece önemlidir. Fişek (1998) Türkiye’de sporun Avrupa’da olduğu gibi

³ Sporda başarı değerlendirmesi oldukça karmaşık faktörlere dayanabileceği gibi aslında iki temel soruya verilecek yanıtla anlaşılabilir: 1- Uluslararası organizasyonlardan alınan madalya sayısı, 2- halkın spora katılım düzeyi. Birinci sorunun yanıtı basitçe verilebilir: Altın, gümüş ve bronz madalya kategorilerinde, son üç yaz Olimpiyat Oyunlarında toplam 26, dünya şampiyonalarında tüm branşlarda toplam 1212 madalya kazanılmıştır. Özellikle Olimpik düzeydeki başarı düzeyi elit spordaki başarı hakkında yeterince ipucu vermektedir. İkinci sorunun yanıtının bulunması için en gerekli yöntem popülasyonun egzersiz ve spor yapma düzeyinin kapsamlı bir istatistiksel taramasıdır. Bu çalışma Türkiye’de mevcut olmadığından soruya “gözlenen katılım düzeyi” şeklinde tahmini ve tamamen niteliksel yanıtlar verilecektir. Okuyucunun, Avrupa ve Amerika’daki günlük egzersiz ve spora katılımı düşündüğünde, Türkiye’deki katılıma ilişkin gözlemlerini en iyi ihtimalle “düşük” olarak değerlendirebileceğini söylemek yanlış bir varsayım olmayacaktır. Bu bağlamda Türkiye’nin sporda başarı düzeyi düşük kabul edilebilecektir.

⁴ GSGM Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği, 08.07.2005 Tarih, 25869 Sayılı Resmî Gazete

⁵ Örneğin 2021 itibariyle Almanya’da yaklaşık 90 bin, İngiltere’de 151 bin ve 17.5 milyon nüfuslu Hollanda’da 23 bin spor kulübü bulunmaktadır.

kulüpler eliyle yürütüleceğini söylerken aslında Türkiye'deki spor yönetim modelinin Avrupa tipi olduğunu da işaret etmektedir. Bu bağlamda spor kulüplerinden;

1. Öncelikle üyelik sistemlerini geliştirerek kendi ayakları üzerinde durabilen mali yapılarda olmaları
2. Ülkede her mahallede teşekkül edip halka spor yaptırarak gelir elde edebilen sayıca yaygın ve niteliksel olarak yeterli konuma gelmeli
3. Güçlü mali yapıları ile spor federasyonlarının yardımlarından bağımsızlaşabilmeli
4. Niceliksel güçleriyle kendi federasyonlarını demokratik olarak oluşturabilmeli, seçebilmeli, yani yönetebilmeleri beklenmektedir.

Avrupa tipi spor sisteminde bunun aksi görülemez. Kulüpler spor sisteminin asıl yöneticisidir. Ancak Türkiye'de durum bundan hayli uzaktır. Spor kulüplerinin başta mali sorunları, sonra yasal sorunları ve çoğunlukla da tesislere ve personele ilişkin sorunları mevcuttur (Erturan-Öğüt, Şahin, 2017, Erturan-Öğüt, İmamoğlu, 2012, İmamoğlu, Karaoğlu, Erturan, 2007). Bu sorunların en önemlisi finansal zayıflıklarıdır. Avrupa'daki kulüplerin bu anlamda daha güçlü olabilmeleri ise çok basit bir gelir kalemiyle sağlanmaktadır: düzenli üyelik aidatları. Türkiye'de kulüplerde yapısal olarak sporcu ve yönetim kurulu gönüllülerinin derneğe üyeliğinden başka bir üyelik anlayışı gelişmediğinden ve bu kadarcık üyenin de sembolik aidatlarla kulübe mali bir destek sağlayamamasından doğan finansal bir varoluş savaşı süregelmektedir (Erturan-Ogut, 2010). Kulüpler spor hizmeti "satarak" üye çekebileceklerini düşünmeden ağırlıkla madalya yarışında sporcu çalıştırmakta, bunun için de başta federasyonlar olmak üzere devletten ve belediyelerden yardım talep ededurmaktadır. Güçlenip federasyonlar kurmak ve yönetmek şöyle dursun kendilerine yardım aktarılmadığı takdirde kapanmak suretiyle federasyonlarını dahi varoluş krizine sürükleyecek haldedirler. 2019 yılında amatör spor kulüplerine GSB tarafından 17,7 milyon ₺ üzerinde maddi yardım yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 2019). Taşıma suyla dönen bu kulüp sistemi sporda devletin eline bakan ve dolayısıyla spora siyasi müdahaleye adeta davetiye çıkaran bir durumdur.

Elbette, sporda devlet geleneğinin hem kuruluş yıllarındaki devletçilik döneminde hem 1950'lerdeki liberalleşme döneminde ve dahi sonraları 1980'lerde başlayan neoliberalleşme döneminde süregelen inatçı varlığının kulüplerin başlarını kaldırıp sistemin ters giden yönlerini düzeltmeye çalışmalarının önünde engel olabilir. Kulüpler belki de bu hantal devlet -spor ilişkisinin en suçsuz ama bir o kadar da en fonksiyonel aygıtları olabilirler. Kulüplerin yıllar içinde devlet erkanına, siyasetçilere ve güç odaklarına yakın olmalarının kendilerine avantajlar sağlayacağı yönünde birikmiş bir algısı şüphesiz vardır (Erturan-Öğüt ve İmamoğlu, 2012). Dönemler değişse de devlete yakın olmak ve klientelist çıkarlar tatlı geldiğinden toplanıp birlik olmak, demokratik olarak üstlerindeki yönetimi seçmek ya da başka bir model ihtiyacını dile getirmekten vazgeçmiş olabilirler. Hepsi olmasa da bazı kulüplerin

özellikle müessese ve belediye kulüplerinin devletin sporu yönetmesine karşı gelmesiyle varoluşlarının tehlikeye gireceğine dair endişeleri olabilir. Tüm bunlar sporun devlet eliyle siyaseten kirlenmişliğini gösterecektir. Ancak spor siyaset ilişkisinin eleştirisi başka çalışmaların konusudur. Burada özet olarak söyleyebileceğimiz spor kulüplerinin üstlerine düşen iki fonksiyonu yerine getiremediğidir; 1- spor hizmeti sunma ve halka spor yaptırarak mali yönden güçlü olma ve 2- sporda federatif yönetimi kendilerinin kurması (Erturan-Öğüt, 2019). O halde Türk spor yönetiminde federasyonları kim kurmaktadır?

Spor Federasyonları

Spor federasyonlarının hükümet-dışı olabilmesine yönelik “devletten ayrılma”, “bağımsız yapılanma”, “özerklik” sloganları 80’lerin sonundan bu yana süregelmektedir. Ne var ki, 1992’de gerçekleşen Türkiye Futbol Federasyonu’nun özerkliği ayrı tutulursa⁶, spor federasyonlarının özerklik hareketinde yol kat edildiğini düşünmek gerçekçilikten uzak olacaktır. Zira bugün gelinen noktada federasyonlar halen “özerk” bir kimliğe kavuşamamıştır.

Ancak elbette bu süreçte çeşitli çaba ve çalışmalara tanıklık edilmiştir. Örneğin 89’da düzenlenen “Sporda Devletin Yeri” konulu panelde genel görüş federasyonların devletten ayrılmaları yönünde birleşmiştir. 1990 yılı Spor Şurası Ön Komisyon Raporlarında “Spor federasyonları özerk olmalıdır” önerisine yer verilmiştir (GSGM,1990). 1993’te federasyon Başkanlarının seçim sistemiyle başa gelmelerini düzenleyen kanun değişikliği yapılmış, 97’de dönemin Spordan Sorumlu Devlet Bakanı Yücel Seçkiner 55. Hükümet Programında “spor federasyonları hiç kimsenin üzerinde etkili olamayacağı spor adamları ile kulüp temsilcilerinden oluşan ve kendi dinamiği içinde özerk bir yapıya kavuşturulacaktır” ifadesini kullanmıştır (Seçkiner, 1997). 1996-2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planında “devletin ağırlığının azaltılması” önerilirken, 99 Spor Şurası’nda “Federasyonların yapılanmasında hedef özerkleşmedir” ifadesi kullanılmıştır (GSGM, 1999b). O dönem Spordan Sorumlu Devlet Bakanı Fikret Ünlü “En büyük hedefimiz sporda özerklidir” derken, yine 99 yılı Federasyon Başkanları Toplantısında pek çok federasyon başkanı özerkliğin, hayata geçirilmesi zorunlu bir yönetim şekli olduğu görüşünde birleşmiştir (GSGM,1999’a). Bir sonraki hükümette de durum değişmemiş, yine federasyon başkanları toplantısında başkanlar özerkleşmenin gerekli olduğu üzerinde görüş birliğine varmıştır. 2001-2005 yıllarını kapsayan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında federasyonların

⁶ Türkiye’de spor federasyonlarında hükümet-dışı bir yapılanmaya ilk olarak Futbol Federasyonu ile başlanmıştır. Futbolun günden güne gelişmesi, liglerdeki profesyonel yaklaşımların artması ve yaygınlığı sebebiyle sporun devlet teşkilatlanması olan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinden ayrılan Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)1992’den beri özerk bir yapıya sahiptir. TFF, halen bazı konularda devletten mali destek almasına rağmen gelirin büyük kısmını kendisi oluşturarak futbol liglerini düzenler ve futbolun yaygınlaştırılması için çalışır.

kurumsallaşması ve kendi kendini finanse eden bir yapıya dönüştürülmeleri önerilmiştir (DPT, 2000). Yine aynı dönemde medyada, özellikle yazılı basında konuya geniş yer verilmiş, özerkliğin federasyonlar açısından önemi sürekli olarak vurgulanmıştır (Erturan, 2003).

Nihayet 2004 yılında spor federasyonlarının özerkleşebilmesi için 3289 Sayılı Kanun'da 5105 sayılı Kanun⁷ ile önemli değişiklikler yapılmıştır. O dönem yapılan çalışmalarda federasyon başkanlarının bu durumdan memnun oldukları ortaya konmuş, idari yönden bürokrasinin ortadan kalkması federasyonlarda uygulamaların hız kazandığı, mali yönden ise devlet yardımlarına bir süre daha ihtiyaç duyulabileceği vurgulanmıştır (Erturan, İmamoğlu, 2006). Fakat kısa bir dönem "özerk" olarak anılan federasyonlar için süreç sona ermemiştir. Bu kez de Anayasa Mahkemesi idari ve mali yönden devlet müdahalesine maruz kalan kurumlar olarak federasyonların özerkliğini geçerli bulmamış, bu nedenle isimlerinin özerk değil "bağımsız" olabileceğine karar vermiştir. Böylece 2011'den beri Türkiye'de spor federasyonları "bağımsız federasyonlar" adıyla hizmet vermektedir⁸.

3289 sayılı Kanun'da merkezden yönetimin spor federasyonları üzerindeki idari vesayet denetimine ilişkin birçok hüküm yer almaktadır. Bu nedenle spor federasyonlarının 'bağımsızlığını' düzenleyen ve 3289 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 6215 sayılı Kanun hükümleri Anayasa'ya aykırıdır (Avcı, 2012). Ancak belirtmek gerekir ki, spor federasyonlarının gerçekte bağımlı olmasına (Anayasa gereği) sebep olan düzenlemeler de yine aynı Kanun'da yer almaktadır. Dolayısıyla spor federasyonlarının bağımsızlığının Kanun'da içi boş bir ifadeden öteye gitmediği de tespit edilebilir. O halde, 1938'den beri devlete bağlı çalışan ve yirmi yılı aşkın süredir bağımsız bir temsil hakkı arayan spor federasyonlarına hükümet-dışı örgütler olarak mı bakmalıdır yoksa federasyonlar artık bir kamu yönetimi sorunu olarak mı ele alınmalıdır? Bu sorunun yanıtını da bir başka çalışmada ele almak doğru olsa da en azından bu çalışma için federasyonların hükümet-dışı olup olmadığına karar vermemiz gerekecektir.

Öncelikle federasyonların statüsü son yasal düzenlemede karmaşa içerisinde kaldığını anlamak gerekir. 2011'deki yasal düzenlemede spor federasyonlarının tüzel kişiliğinin özel hukuk tüzel kişiliği mi yoksa kamu tüzel kişiliği mi olduğu yasa koyucu tarafından açıkça nitelendirilmemiştir (Avcı, 2012). Ayrıca Anayasa Mahkemesi, spor federasyonlarının kurulmalarının kanunla düzeltilmesi gerektiğini işaret etmektedir. Dolayısıyla TFF dışında mevcut ve ileride kurulabilecek bütün federasyonların

⁷ 5105 Sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 13 Mart 2004 Tarih, 25401 Sayılı Resmî Gazete

⁸ 2011 yılında idari ve mali statülerinin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle spor federasyonları için kullanılan "özerk" ibaresi "bağımsız" olarak değiştirilmiştir. (29.03.2011 tarih, 27903 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 6215 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun).

Kanunla kurulmaları gerekmektedir. Diğer bir kanuni engel ise federasyon yetkili organlarının seçimi ile ilgilidir. TFF haricinde, 3289 sayılı Kanun'un ek 9'uncu maddesi hükümlerine göre idari ve mali yönden özerk olan federasyonların genel kurullarının toplanması ve çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar ile genel kurulda kimlerin oy kullanacağı ve Tahkim Kurulu ile ilişkileri Bakanlıkça düzenlenecek "Çerçeve Statü" ile belirlenmektedir. Yine, özerkliği onanan federasyon, hazırlayacağı ana statü ve buna bağlı talimatlara göre genel kurulunu ve yetkilendireceği diğer organların oluşumunu, görev ve yetkilerini belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında "bağımsız" adını alsa da federasyonların neyi nasıl kurup yöneteceğinin devletin GSB eliyle belirlendiğini görülecektir.

Federasyonun en yetkili organı olan genel kurulun oluşumu ve genel kurulun toplantıya çağırılması usul ve esasları özerklik bakımından büyük önem taşır. Genel kurulda yer alan delegelerin belirlenmesinde o spor dalında aktif rol oynayan aktörlerin adil ve dengeli bir şekilde temsilini sağlayacak bir sistemin kurulması, demokratik ve tabana yayılan bir katılımın sağlanması ve genel kurulda siyasetin ve siyasetçilerin etkisini ortadan kaldıracak tedbirlerin alınması o spor dalında demokrasinin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Türkiye'de Spor Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan çerçeve statüde genel kurulda yer alacak delegelerin belirlenmesinde Spor Genel Müdürlüğüne önemli bir yer ayrılmaktadır. Bu durum "bağımsızlık" kazanmış spor federasyonları üzerinde devletin yoğun etkisinin hâlâ devam ettiğini göstermektedir.

Bunun yanında federasyon seçimleri öncesinde genel kurulda yer alacak delegelerin belirlenmesine ilişkin olarak federasyon başkanı ve yönetim kurulu tarafından müracaat edilen kistasların objektiflikten uzak, keyfi ve mevcut yönetimin yeniden seçilmesini sağlamaya yönelik uygulamalara dönüşmüş olduğu da gözlemlenmektedir (Küçükgüngör, 2011). Hatta, spor federasyonları başkanlık seçimlerinde siyasi iradelerin klientelistik ilişkiler içerisinde seçimlere müdahale ettikleri ifade edilmektedir (Erturan-Ogut, Sahin, 2014) O halde "bağımsızlık" hükümete bağlı olarak sıkça kadro değiştiren GSB bürokratları ile dönemin siyasetçilerinin içine sızdığı içi boş bir kavramdan başka bir şey değildir. Federasyonlar halen kamuya hizmet verdikleri gibi kamunun birer uzantısı gibi çalışmakta, yönetilmekte ve "bağımsızlık" düzenlemesi paradoksal biçimde aslında federasyonları devlete daha çok bağlı kılmaktadır (Çolakoğlu, Solmaz 2017). O halde federasyonları kısmen devlet kısmen kulüpler kurar. Dolayısıyla federasyonları hükümet dışı örgütler olarak kabul etmek mümkün değildir.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK)

TMOK ülkenin en büyük hükümet-dışı, bağımsız spor örgütüdür. Ancak bu statüsünü kazanması kolay olmamıştır. Uzun uğraşlar ve uyarılar sonucu devletten ayrılarak bağımsız olan TMOK'un öyküsü aynı zamanda devlet yönetiminde ısrarcı Türk spor yönetiminde simbiyotik ve sembolik bir örgüt olmasının da öyküsüdür.

Türkiye’de Olimpik Hareket’in başlangıcı 19. yüzyıl ortalarında modern sporların ülkeye girişini izleyen döneme rastlar. Bu dönemde, Modern Olimpiyat Oyunları’nın yeniden canlandırılması için yaptığı çalışmalar kapsamında, 1907’de İstanbul’a gelen Baron Pierre de Coubertin Türk spor adamı ve beden eğitimi öğretmeni Selim Sırrı Tarcan ile tanışmış ve kendisini Uluslararası Olimpiyat Komitesi’nin temsilcisi olması konusunda ikna etmiştir (Atabeyoğlu, 1988). Fakat o dönemin koşullarında Osmanlı İmparatorluğunda dernek kurmak imkansızdır. Dernek kurulmasına ancak II. Meşrutiyetten sonra olanak tanındığında, 1908 yılında, Tarcan’ın Türk temsilciliğini üstlendiği bir Olimpizm hareketi başlamıştır (Şinoforoğlu, 2020). 1908’de kurulduğu kabul edilen Milli Olimpiyat Komitesi, 1911 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından resmi üye olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, Fişek’e göre Osmanlı Milli Olimpiyat Komitesi, kurulu bulunduğu öne sürülen 1908-1922 yılları döneminde yasal yönden de iş yapma yönünden de “yoktur”, aslında sadece Selim Sırrı Tarcan’ın temsilciliği söz konusudur (Fişek, 1998).

Uzun süre, savaşlar, ülkedeki siyasi çalkantılar ve istikrarsızlıklar nedeniyle varlık gösteremeyen Komite, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından, 1924 yılında, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi adıyla yeniden oluşturulmuştur. Sonra, 1926’da o yıllarda Türkiye’de sporun yönetilmesi ve desteklenmesi için kurulmuş olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı bünyesine dahil olmuştur. Bu durum 1936’ya dek sürmüştür, 1936 Türk Spor Kurumunun kurulmasıyla Komite başkanları ve komisyonları devlet tarafından atanır olmuştur. 1938 de ise TMOK başkanlığı bu kez, ülkenin sporda devlet yönetimine geçişiyle kurulan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Oysa Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) statüsüne göre milli Olimpiyat komitelerinin başkanları atama ile değil ancak seçim ile başa geçebilmektedir. Nitekim, 1956 yılında IOC başkanı Brundage’in Türkiye’deki bu yapı değişmediği takdirde Türk sporcuların Melbourne Olimpiyatlarına alınmayacaklarını ifade etmesi ile 1970 yılında TMOK, IOC’nin uygun gördüğü biçimde yeniden yapılandırılmış ve bugünkü tam halini almıştır (Atabeyoğlu, 2001).

TMOK, milli Olimpiyat komitelerinin Olimpik liyakate uygun olarak, amatör sporu desteklemek, olimpik fikri yaymak, sporcuları olimpiyatlara hazırlamak, takımları belirlemek gibi tüm dünyada geçerli olan görevlerini yerine getirmektedir. TMOK özellikle Olimpik sporcuların koordinasyonunu yürütür. Türkiye’de Olimpiyat Oyunları düzenlenmesine ilişkin görüşlerin artmasıyla 1992’de Türkiye Büyük Millet Meclisi Olimpiyat Oyunlarına yönelik bir de yasa⁹ çıkartmıştır. Yasanın öngördüğü biçimde Türkiye 2000 yılında İstanbul’da Olimpiyat Oyunlarını düzenlemeye aday olmuş ancak, bunu takiben 2004, 2008 ve 2020 yıllarındaki adaylıklarından da bir sonuç alamamıştır.

⁹ İstanbul Kentinde Yapılacak Olimpiyat Oyunları Kanunu. Kanun Numarası: 3796. Kabul Tarihi: 30/4/1992. Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 5/5/1992.

Türkiye’de, uluslararası spor arenasındaki önemi de göz önüne alınarak, hükümet dışı kuruluşların en büyüğü kabul edilebilecek Komite, Olimpik çalışmaların dışında, sporcu eğitimi, fair play ve herkes için spor gibi konularda da hassasiyet gösteren bir örgüttür. Fakat nihayetinde bu kurum, yalnızca IOC himayesinde ve ağırlıklı Olimpik konularda çalışan, ülke genelinde sporun yönetilmesinde kayda değer bir etkisi olamayan bir konumdadır. TMOK, Avrupa’daki bazı türdeşleri gibi spor yönetiminden sorumlu bir çatı örgüt veya bir karar organı ya da en azından etkin bir ses olamamıştır. Şu şartlarda TMOK’un Avrupa’daki, örneğin Almanya, İtalya, Fransa’daki türdeşleri gibi tüm federasyonları ve kulüpleri kendine bağlayan ve sporun genel koordinasyonunu üstlenen bir çatı örgüt olmasının önüne geçen engeller neler olabilir?

Elbette ilk akla gelen, spordaki devlet yönetiminin baskın yapısı olacaktır. Devlet sporun her şeyidir. Öyle ki, devlet yardımı olmadan çoğu kulüp ve federasyon teşekkül edemez. Devlet öyle baskın olagelmıştır ki, TMOK başkanları 1936-1962 yılları arası devlet tarafından atanmıştır. Başkanların seçimle gelebilmesi, yani TMOK’un bir devlet- siyaset uzantılı örgüt olmasının ilk engeli 1962 yılında Burhan Felek’in seçilmesiyle kalkmıştır. Bu, TMOK’un 1956’da IOC’den aldığı ihtar üzerine ulusal komitelerin devletten bağımsız olmaları konusundaki kesin kuralın nihayet hayata geçirilmesini mümkün kılan bir bağımsızlık sürecinin başlangıcı olmuştur. Lakin onca yıl “sporda devlet” geleneğinin bir parçası ve uzvu olarak hizmet verdiğinden birdenbire statüsünde ve yönetiminde yapılan değişiklikler TMOK’a ülkenin spor yönetimine sahip çıkabilecek güçte bir bağımsızlık kazandırmamış olmalı ki Komite federatif bir güç olma yoluna girmemiştir. Kulüplerin dahi devlet yardımları olmadan güçlülükte ayakta durduğu devlete dayalı spor sisteminde TMOK’un yönetsel olarak üyelik ve gönüllük esaslarıyla, finansal olarak aidat, sponsorluk ve bağışlarla ayakta kalan ve spor kulüp ve federasyonlarını kendine bağlayan bir çatı-örgüt olabilmesi hayal gücünün ötesine geçecektir. Nitekim tabandan gelen örgütlerin (grassroot) zayıf olması, güçlü olmalarına uygun sosyo-ekonomik alt yapının da bir türlü hazır bulunmayışı TMOK’un spor yönetiminde büyük roller üstlenmek üzere öne çıkmasını engellemiş olabilir. Bir başka ifadeyle bağımsız üst yapı talebiyle tabandan gelen bir basınç olmadığından TMOK da Türk spor hareketinde bir reform hareketinin başlatıcısı olmamış olabilir.

İkinci neden, Türk sporunun siyasetle kucaklaşan yapısında sıkça propagandalaştırılması, partilileştirilmesi, ideolojileştirilmesine maruz kaldığı çeşitli dönemlerde ve ortamlarda TMOK’un kendini tüm bunlardan sterilize etme ihtiyacından doğan bir spor yönetiminden uzak durma tutumu olabilir. Türkiye’deki yozlaşmanın ve kurumlara siyasi hücumların etkisinden korunmak istemek bağımsızlığını uzun uğraşlar sonunda kazanabilmiş bir kurum için anlaşılabilir bir stratejidir. Ayrıca siyaseten kirlenmek, bir partiye yakınlığıyla bilinmek, TMOK’un Olimpik idealler, amatörlük, liyakat ve fairplay gibi değerlerine ters düşecektir. Atabeyoğlu’nun TMOK’un 20 yıllık devlete bağlı yapısında politikacılar hakkında söylediği “Türk Olimpizmi’ni bile zorla ellerine geçirmekte tereddüt etmemişlerdi” ifadesi (Atabeyoğlu, 2001:58) “teşkilat” yani sporun adı sıkça değişen devlet örgütünün Komiteye ne ölçüde

sızdığının bir işaretidir. Zamanla atanan bürokratlar TMOK'tan şeklen çekilmiş, siyasetin Komite ile organik bağları kesilmiş, TMOK da odağını yalnızca Olimpiyat konularına yoğunlaştırmıştır. Ne var ki, TMOK siyaseten sterilize olabilmek, bürokratların kontrolünden çıkmak için spor yönetiminden uzak kaladursun, siyaset Türk sporundan hiç eksik olmamış, her dönemin siyasetleri TMOK kanalıyla uluslararası prestijin yollarını aramış ve hatta ekonomik çıkarlar peşinde koşmuştur. Bunun en güzel örneği Olimpiyat oyunlarının ısrarla İstanbul'a alınmak istenmesi olabilir. İstanbul 1980'lerden itibaren Olimpiyat şehri olmak üzere adeta yılmaz bir savaşçı olmuş, bu konu bazı bakanlarca "milli bir mesele" ilan edilmiştir (Erturan-Ogut, 2014). TMOK ise bu bitmez yarışta hem siyasetçilerle hem de devlet erkaniyla dirsek dirseğe güç değiş-tokuşturan bir araç, hatta neredeyse tek amacı İstanbul'un ev sahipliği olan bir prestij aygıtına dönüşmüştür. İstanbul Oyunları için adaylık süreçleri, TMOK ile siyasi hükümetler arası ilişkilerin sıcak kalmasına, TMOK'un çeşitli güç ve çıkarları hem alan hem de veren konumunda kalmasına hizmet etmiş; bir bakıma, TMOK'un statükodaki konumunu koruyan bir kalkan olmuştur. Ayrıca, aldığı bu stratejik politik pozisyon ve adaylıkla ilgili iş ve sorumlulukların meşguliyetinin, TMOK'un kitle sporuna yeterince mesai ayıramamasına sebep olabileceğini not düşmek gerekebilir.

TMOK'un çatı örgüt olmasının önündeki üçüncü olası etken de bu yazıda kanıt sunmaktan çok varsayımlar yapmamıza neden olan içe-dönük, ketum ve elitist duruşudur. Komite, kendi üyelerinin fikir fanusu doğrultusunda strateji ve aktivitelerini belirlemektedir. Herkes için sporun savunucusu olması amatör liyakat gereği beklenirken bu konuda Komite, belki de üyeler arasında halkın çeşitli katmanlarından katılım olmadığından, sorunlara miyoplaşmakta, tabandaki sorunları görememekte, çözümler geliştirememektedir. "Türk toplumu bireylerinde spor bilinci ve ruhunu oluşturmak" TMOK tüzüğünde (Md.1) belirtilen ilk amaç olmasına rağmen son on yılda yapılan faaliyet raporları incelendiğinde bu amaca yönelenleri bulmak pek mümkün değildir. Bir çalışmada Komitenin Olimpik Dayanışma Programlarından finansal olarak yararlanma düzeyinin ve spor kültür ve eğitiminin yaygınlaşmasına yönelik çalışmaların sınırlı olduğu ifade edilmiştir (Güzel ve Özbey, 2012). Spor kulüplerine yönelik bir başka çalışmada TMOK'un tabandan uzak oluşu kulüp temsilcileri tarafından bir sorun olarak dile getirilmiştir (Erturan, 2010). TMOK, amatör sporun yürütücüsü spor kulüpleriyle kayda değer hiçbir biçimde iletişim kurmamakta böylece elbette sporun tabandaki sorunlarından bir haber kalmaktadır.

Bu "sırça köşk sendromu" esasen TMOK'un "Olimpik Hareket içinde güçlü bir konuma sahip olabilmek ve dünyanın sayılı Olimpiyat komiteleri arasında yer alabilmek" şeklindeki kendi stratejileriyle çelişir (TMOK, 2011). Nitekim dünyanın sayılı Olimpiyat komiteleri yalnızca olimpiyatlara takım seçmekle, ya da Olimpik adaylıklar hazırlamakla kalmaz, ellerini taşın altına sokarak sokakta, kulüpte sporun nasıl yapıldığını dair sorumluluklar da üstlenir; kulüplerle, federasyonlarla, bölgesel örgütlerle iletişim ve koordinasyon içerisinde faaliyetler düzenler, eğitimler verir. Örneğin Almanya'daki DOSB, yalnızca

Olimpiyatlarla ilgilenmez ülkenin tüm sporuna da sahip çıkar. DOSB, ulusal bir komite olarak Olimpik hareket içinde bu yönüyle oldukça güçlüdür ve bu gücünü ülkesindeki kitle sporunu da temsil edebilme yetkisinden alır. Benzer şekilde İtalya'da CONI, ülkenin hem milli Olimpiyat Komitesi hem de sporun yürütücüsüdür. CONI, 44'ü federasyon 60'tan fazla spor birliği üzerinden 120.000 spor kulübüne üye toplam yaklaşık 12 milyon kişiye aktarılan spor hizmetlerinin orkestra şefidir. CONI halka ulaşabilmektedir.

Bu durumda TMOK, spor yönetiminde sadece Olimpiyatları temsil etmesi bakımından sembolik, devlet-siyaset ikilisiyle çıkar değiş-tokuşu yaparak yaşamını sürdürdüğünden simbiyotik bir örgüttür. Spor devlet yönetsin, finansını sağlasın, TMOK ise Olimpik ideallerin erdemli temsilcisi olarak bu spor ortamından kendine gerekeni alarak yaşasındır. Ancak anlaşılmalıdır ki zaman artık 1940-50'lerdeki Olimpizminin ötesine geçilmesi, paradigma değiştirilmesi; sahaya inerek, katkılar vererek, bir ülkenin sporunun tüm aktörleri devreye sokularak yükseltilmesi zamanıdır. Bu görevi yapacak kurum siyaseten kirlenmeye mahkûm bir devlet örgütü, yani GSB değil, ya TMOK ya da kulüplerin federatif bir üst birliğidir. Bir zamanların bu sorumluluğu almaya gönüllüsü TASKK, veyahut ona muadil geliştirilmesi gereken bir gönüllü kulüpler birliği, hükümet dışı oluşumun çatısı olma sorumluluğunu yüklenebilecektir.

Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu (TASKK)

Türk sporunda demokrasinin en sağlıklı teşekkülü esasen yakın tarihte kendini göstermeye başlamıştı. 1980'li yılların öncesinde kulüpler bir araya gelerek ihtiyaçları temsil etmek ve birlikten güç doğurmak üzere çeşitli illerde amatör spor kulüpleri federasyonları kurmaya başladı. Bu oluşumlar sağlıklı bir spor sisteminden beklenen taban hareketinin fevkalade geçerli bir örneğiydi. Kulüplerin daha sonra duydukları bir üst yapı ihtiyacı ile 29 Ekim 1980 tarihinde Ankara, Bursa, Trabzon ve Samsun Amatör Spor Kulüpleri Federasyonlarının katılımlarıyla, Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu'nu (TASKK) kuruldu. Bu hikâye, Avrupa'daki spor kulüplerinin önce federasyonlar sonra da bir çatı birlik kurmasına benzese de Türkiye'de o dönem (ve halen) spor dalı federasyonları devlete bağlı olduğundan, yani müsabakalara katılmayı gerçekleştiren uluslararası üyelikleri olan federasyonlar bir nevi devlet örgütleri olduğundan kulüplerin kurdukları bu federasyonlar ve konfederasyon spor etkinlik ve yarışmalarını düzenleme yetkisine haiz olamazdı. Böylece, TASKK, dernekler kanununa tabi bir sivil toplum kuruluşu olarak teşekkül etmiş, kuruluş amacı; "spor kulüpleri, yöneticilerinin ve sporcularının arasında birlik ve dayanışmayı sağlamak, spor kulüplerini desteklemek, hangi dalda olursa olsun uğraş veren kulüplerin durumlarını düzeltmek, iyileştirmek, yeni haklar elde etmek, spor yönetiminde ve spor dalı federasyonlarında Avrupa Topluluğu ülkelerindeki demokrasiyi ve yapılanmayı sağlamada ve Türk sporunun çağdaş seviyeye çıkarılmasında katkı yapmak" olarak belirlenmiştir (TASKK, 2021) Bu haliyle TASKK Avrupa tipi spor yönetim modelinde olduğu gibi kulüp ve spor dalı federasyonlarını kendine bağlayarak sporu sevk ve idare eden bir yapı değil, kulüpleri destekleyip onların durumlarını düzeltmek ve ülke sporuna katkı vermek ekseninde hizmete yönelmiştir.

Gerçekten de TASKK, kuruluşunun ardından, Türkiye’de spor kulüplerinin sorunlarını çözmek üzere çeşitli uğraşlar vermiştir. Sporda demokrasinin bir gerek olduğunu savunan konfederasyon başta devlet kuruluşlarıyla olmak üzere tüm gönüllü spor kuruluşları ile çalışarak sporda tam demokrasi kurulması için mücadele etmiştir. Nitekim TASKK gibi bir konfederasyonun spor yönetiminin çatı örgütü olabilmesi kulüplerin demokratik biçimde önce spor dalı federasyonlarını seçimle oluşturabilmesi, ardından yine aynı yolla spor federasyonlarının TASKK’ı (ya da bir benzerini) üstlerine konfederasyon olarak yapılandırılmaları ile mümkündür. Bu minvalde konfederasyon kulüpleri güçlendirmeye çalışmış, uzun yıllar amatör spor kulüplerine mali kaynak aranmasına, kadro eğitimine ve gerekli malzeme teminine katkıda bulunmuştur. Üniversiteler ve diğer eğitim birimleriyle ilişkiler geliştirilmesi ve halkın spora ilgisinin artırılması gibi konularda çalışmalar yapmıştır. 1989’da bir de TMOK’un katılımıyla Sporda Devletin Rolü panelini düzenleyerek spor yönetiminde devlete dayalı modelin yerine geçecek bir model arayışı için paydaşları bir araya getirmiş, federasyonların özerkleşmesine ilişkin pek çok görüşün sunulmasına imkan vermiştir (TASSK,1989). TASKK, Anadolu’nun küçük illeri de dahil yaygın sayılabilecek ölçüde kulüplere ulaşmış, onları temsil etmek üzere samimi uğraşlar vermiş, kapsayıcı tek hükümet dışı örgüt olabilmıştır (Doğar, 1997).

Fakat, zamanla TASKK teşkilatı ülkedeki sportif eğilimler ve sporda devletin inatçı varlığından etkilenmiş, olmalı ki amatör sporlara destek verebilmekten uzak bir hal almıştır. Öncelikle, her ne kadar TASKK federatif karakterli olsa da bugünkü yapı ve işleyişine bakıldığında özel bir gelir kaynağı üretmediğinden ve üye kulüplerden yeterli aidatlar toplayamadığından ihtiyaç sahibi spor kulüplerine yardımları yansıtması da sınırlıdır. Bununla birlikte, TASKK teşkilatında önemli bir vizyon sorunu süregelmektedir. TASKK, tüm amatör sporların konfederasyonu olmasına rağmen odağı profesyonelleşmek eğilimindeki futbola kaymıştır. Kendisine bağlı Amatör Spor Kulüpleri Federasyonlarının daha çok futbol üzerine yoğunlaştığı, diğer branşlardaki kulüplere destek vermedikleri gözlenmektedir. Bir çalışmada görüşülen TASKK’ın onursal kurucu üyesi ve 15 yıl başkanlık yapan Rıza Sümer’e göre bu eleştiriler haklı olmakla birlikte, uzun yıllar TASKK ekibi tarafından farklı branşlardaki kulüplere ve ilgililere yapılan çağrılar kulüplerini federasyonlara üye yapmaları, dolayısıyla TASKK’ın delegesi olarak yönetime katılmaları yönünde olmuş, fakat sonuç alınamamıştır (Erturan, 2010). Sonuçta, halkın ve kulüp yöneticilerinin ilgisi popüler futbolun ilgisinde olduğundan TASKK Genel Kurulu ağırlıklı olarak futbol kulüplerinin temsilcilerinden oluşmaktadır.

Bu durumda TASKK’ın da günümüzde spor yönetimindeki etkinliği tartışılabilecektir. TASKK, bugün spor kulüpleri ve spor dalı federasyonlarını kendisine bağlayan bir çatı örgüt değildir ve böyle bir yapıdan da siyasi yönünün ağır basması, mali kaynak sıkıntısı çekmesi ya da futbola ağırlık vererek kaynaklarını etkin yönetememesi açısından oldukça uzak bir görüntü çizmektedir. Oysa TASKK’ın, kuruluş amacında belirtildiği yönde, amatör sporu ve spor kulüplerini temsil etmesi niteliğinden ötürü, bugün Finlandiya’daki SLU kadar sporun yaygınlaştırılması, desteklenmesi, geliştirilmesi, eğitimi ve

araştırılmasında etkinliği yüksek, fonksiyonel ve ülkedeki genel spor sisteminde söz sahibi olması beklenebilecektir.

3- SONUÇ

Hükümet- dışı, bağımsız örgütler, kendi kendini yöneten özerk oluşumlar, sivil toplum hareketleri gelişmiş toplumlarda medeniyetin bir göstergesi olarak modern spor yönetiminin bel kemiğini oluşturmaktadır. Sporda TMOK, spor federasyonları ve spor kulüpleri gibi gönüllü sektörün hükümet dışı örgütlerinin etkinliğinin artırılması yoluyla bir spor hareketinin oluşturulmasının gereği vurgulanmaktadır (Gök ve Sunay, 2010, Erturan-Öğüt, 2010) Türkiye’de sporun koordinasyon ve yönetimi için uzun yıllar sivil toplum kuruluşları teşvik edilmeye çalışılmış olsa da halen devletin bu alandaki baskın rolü sürmektedir.

Bu çalışmada eleştirel yaklaşımla açıklanmaya çalışıldığı üzere Türkiye’de sporun hükümet dışı aktörleri spor yönetiminde yeterince etkili değildir. Spor kulüplerinin mali zayıflıkları federasyonları da zayıf hatta devlete bağımlı bırakmaktadır. Bu nedenle, çoğu federasyon hükümet dışı örgüt kabul edilemeyecektir. Ulusal federasyonların bağımsızlığı modern spor yönetiminde kilit önem taşımaktadır, zira uluslararası federasyonlar devletlerle değil federatif yapılarla muhatap olma konusunda tedbirler almaya başlamıştır (Chappalet, 2008). Federasyonları hükümet dışı olamadığı sürece devletten dolayı siyasetin etkisinde kalacak, spor yönetiminde etkin olamayacaklardır. Federasyonların siyasi kirlilikten korunmasının tek yolu tam bağımsızlık olacaktır ve ne var ki bu da ancak spor kulüplerinin çok güçlü olması ve aynı ve nakdi devlet yardımları olmadan yani devlete organik bağlı olmadan kendi federasyonlarını kurmaları ile mümkün olabilecektir. Piramidal yapının demokratik teşekkülünün gereği budur. Kulüplerin bu güce ulaşmasının en etkili yolu ise yapısal değişimle finansal kaynak oluşturabilmeleri ile sağlanabilir. Üyelik aidatlarının spor hizmeti satmak ile toplanması bu gücün toplanması için gerekli başlangıcı sağlayabilir.

Kulüp federasyon ilişkisindeki biçimsiz tavuk-yumurta ilişkisi bir tarafa konulursa diğer hükümet dışı örgütlerin yetersizliklerine değinilebilir. Avrupa’daki bazı güçlü türdeşlerinin aksine TMOK, spor yönetimine sahip çıkmaktansa sadece Olimpik konularda çalışmakta, kapsayıcı bir üst örgüt olmak girişiminde bulunmamaktadır. TMOK’un bu örgütü oluşturamamasına altyapının hazır bulunmayışı, siyasetten çekinme ve elitizm neden gösterilebilir. Bundan başka, bir zamanlar oldukça yaygınlaşmış ve Anadolu’da amatör sporu demokratik biçimde kucaklayıcı bir rol almış TASKK ise etkinliğini giderek kaybetmekte olan bir futbol kulüpleri birliğine dönüşmektedir. Buna göre, hükümet dışı örgütlenmelerin hiçbirinin Türkiye’de spor faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve spor yönetiminde etkin rol oynayabilmesi açısından tam olarak yeterli ve verimli olmadığı düşünülmektedir.

Burada devletin spordaki rolü ülkenin ekonomik yapısına bakılarak gerekli görülebilir; ancak, bu, devletin bu görevi sonsuza dek sürdürmesi gerektiği anlamına gelmeyeceğinden, çeşitli hükümet dışı örgütlerin spor yönetimine katılmalarına, sorumluluk almalarına ve bunu yapabilmek için finansal olarak

güçlenmelerine destek verilmesi gerekli görülmektedir. Şüphesiz, sistemler çabuk değişmemektedir fakat değişim, eğilimler olduğu müddetçe kaçınılmazdır. Türkiye’de spor yönetiminde çağdaşlaşma eğiliminin yakalanmasının hükümet dışı spor örgütlerinin sayı ve nitelik itibari ile etkili olması, spor yönetimine katılması, dahası yönetimde belirleyici rol oynaması ile mümkün olabileceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- 3289 Sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 28.05.1986 Tarih, 19120 Sayılı Resmi Gazete.
- 5105 Sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 13 Mart 2004 Tarih, 25401 Sayılı Resmi Gazete.
- 5253 Sayılı Dernekler Kanunu, 23.11.2004 Tarih, 25649 Sayılı Resmi Gazete.
- 6215 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 29.03.2011 tarih, 27903 sayılı Resmi Gazete.
- Anadolu Ajansı (2019) Gençlik Ve Spor Bakanlığında 2019'da Amatör Kulüplere 17,7 Milyon Lira Destek, 29 Aralık, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/spor/genclik-ve-spor-bakanligindan-2019da-amator-kuluplere-17-7-milyon-lira-destek-/1686777>
- Atabeyoğlu, C. (1988). Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, İletişim Yayınları: Ankara.
- Atabeyoğlu, C. (2001). Sporda Devlet Mi, Devlette Spor Mu? Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, Birinci Baskı.
- Avcı, M. (2012). Spor federasyonlarının hukuk niteliği, idarî teskilât içindeki konumu ve bağımsızlığı sorunu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 70(2), 3-19.
- Chappelet, J. L. (2008). The International Olympic Committee and the Olympic system: The governance of world sport. Routledge.
- Çolakoğlu T., Solmaz, S. (2017) Spor Federasyonlarında Uygulanan Bağımsızlık Paradoksu, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Bilimleri Dergisi, 19(3), 24-35.
- Doğar, Y. (1997) (Türkiye’de) Spor Yönetimi, Öz Akdeniz Ofset: Malatya ISBN:975-94636-0-1
- DPT (2000). Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı, Spor Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı yayınları: Ankara.
- Erturan, E.E. (2003). Türkiye’de spor federasyonlarında özerklikle ilgili gelişmeler federasyon başkanlarının görüşleri açısından bir değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
- Erturan E. E., İmamoğlu, A.F. (2006) Özerkleşen Spor Federasyonlarının İdari ve Mali Açısından Değerlendirilmesi, 9. Spor Bilimleri Kongresi, 3-5 Kasım, Bildiriler Kitabı: 1317-1320.
- Erturan- Öğüt, E. E., İmamoğlu, A Faik (2012). Almanya ve Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye’deki Spor Kulüplerinin Yapı ve İşleyişine Yeni Bir Yaklaşım. Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi, 22(2), 54-68.
- Erturan-Öğüt, E. E., Sahin, M. Y. (2014). Political clientelism in Turkish sports federations. European Sport Management Quarterly, 14(5), 556-566., Doi: 10.1080/16184742.2014.950307
- Erturan-Öğüt, E.E. (2010) Almanya ve Türkiye’deki spor kulüplerinin karşılaştırmalı analizi -Türkiye’deki spor kulüplerinin yapı ve işleyişine yeni bir yaklaşım, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
- Erturan-Öğüt (2019) Amatör Spor Kulüplerinde Etkili Yönetim, Spor Yayınevi ve Kitabevi: Ankara.
- Erturan-Öğüt, E. E. (2014). Türkiye’de Spor Yönetiminin Neoliberal Dönüşümü. Amme İdaresi Dergisi, 47(4), 31-58.
- Erturan-Öğüt, E. Esra, Sahin, M.Y. (2017) “Amatör Spor Kulüplerinin Sorunları: Açıklayıcı Bir Araştırma” Hacettepe Journal of Sport Science, 28 (2), 101–120.
- Fişek, K. (1988) Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Bakımından Dünya’da ve Türkiye’de Spor Yönetimi, Bağırğan Yayınevi, 2. Bası: Ankara.

- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Özerk Spor Federasyonları Çerçeve Statüsü 14/07/2004 Tarih Ve 25522 Sayılı Resmi Gazete.
- Gök, Y., Sunay, H. (2010). Türkiye ve Fransa'da Uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(1), 7-16.
- GSGM (1990) Spor Şurası Komisyon Raporları, GSGM, Yayınları: Ankara
- GSGM (1999a) Federasyon Başkanları Toplantısı, GSGM Yayını, Ankara
- GSGM (1999b) Spor Şurası Komisyon Raporları, GSGM, Yayınları: Ankara
- GSGM Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği, 08.07.2005 Tarih, 25869 Sayılı Resmi Gazete
- GSGM Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği, 08/07/2005 Tarih, 25869 Sayılı Resmi Gazete
- Güzel, P., Özbey, S. (2012). IOC Olimpik Dayanışma Programları ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) Uygulamaları. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 3(1), 30-41.
- Heinemann, K. (2005) Sport and Welfare State in Europe, *European Journal of Sport Science*, 5 (4), 181-188
- Ibsen, B., Nichols, G., Elmoose-Osterlund, K., Breuer, C., Claes, E., Disch, J., ... & Perényi, S. (2016). Sports club policies in Europe: A comparison of the public policy context and historical origins of sports clubs across ten European countries, University of Southern Denmark.
- İmamoğlu, A.F., Karaoğlu, E., Erturan, E.E. (2007). Türkiye'de Spor Kulüplerinin Yapısal Nitelikleri ve Temel Problemleri, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Dergisi*, 12(3), 35-61.
- Küçükgüngör, E. (2011). Türk hukukunda sporcuların hukuki durumu. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- Seçkiner, Y. (1997). "55. Hükümetin Gençlik ve Sporda Temel Amaç, İlkeler ve Politikaları", Başbakanlık Yayını: Ankara
- SHGM (2021) İstatistikler, Erişim Adresi: <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>
- Sümer, R. (2009) TASKK Kurucu Onursal Başkanı ile Yapılan Özel Görüşme, 8 Ocak, Ankara.
- Şinoforoğlu, T. (2020) Selim Sırrı Tarcan ve İsveç Cimnastiği, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara.
- TASKK (1989) Türkiye Olimpiyat Paneli ile Sporda Devletin Yeri Panelinde Yapılan Konuşmalar, TASKK Yayın no:11, Ankara.
- TASKK (2021) Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu Tarihçesi, Erişim adresi: <https://www.taskk.org.tr/turkiye-amator-spor-kulupleri-konfederasyonu-tarihcesi-icerik-7550>
- TMOK (2011) Faaliyet Raporu, Erişim Adresi: https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Faaliyet_raporlari/2011.pdf
- TMOK (2021) TMOK Tüzük, Erişim adresi: https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Menu/523527_TMOK_TUZUK_2021.pdf